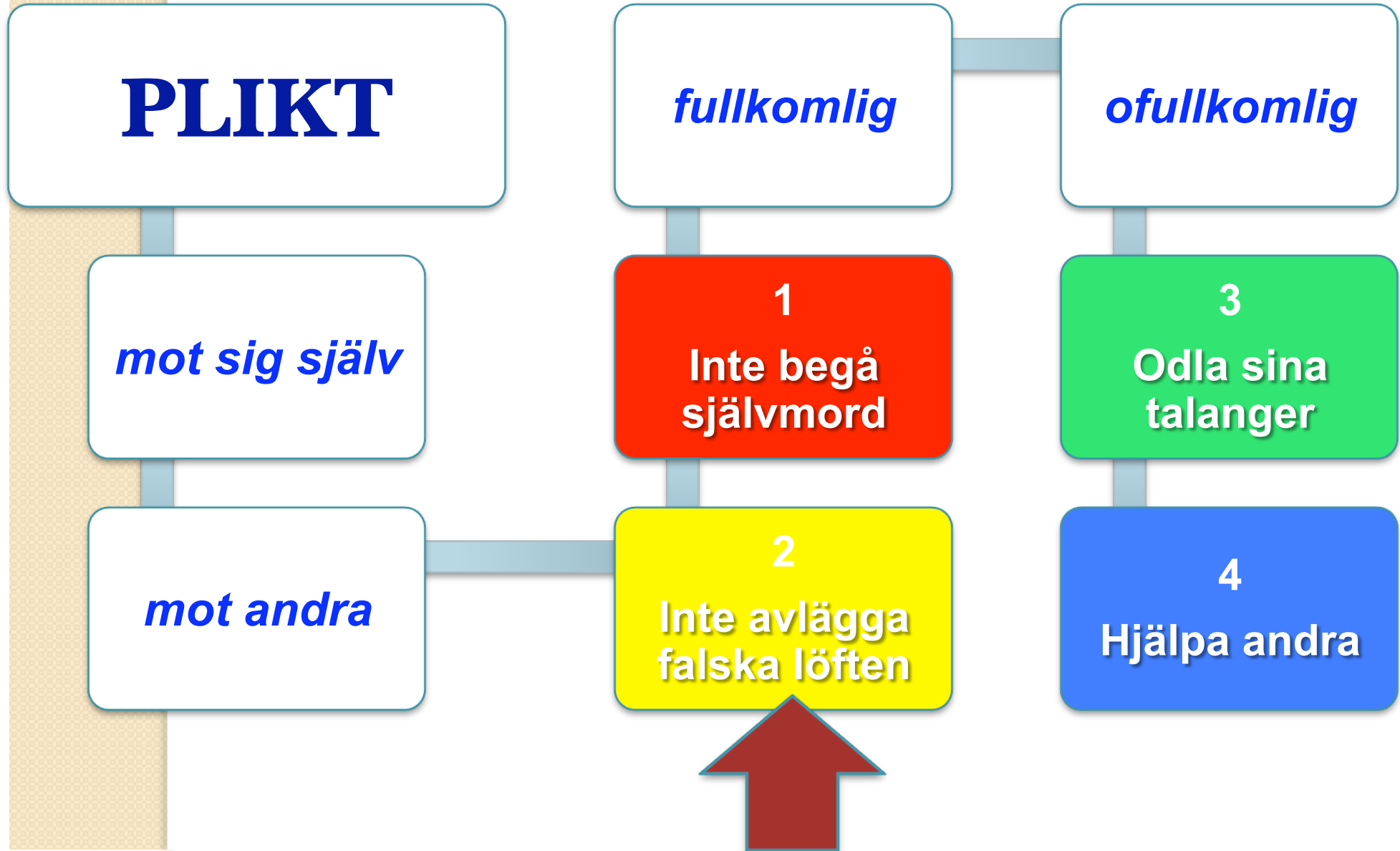
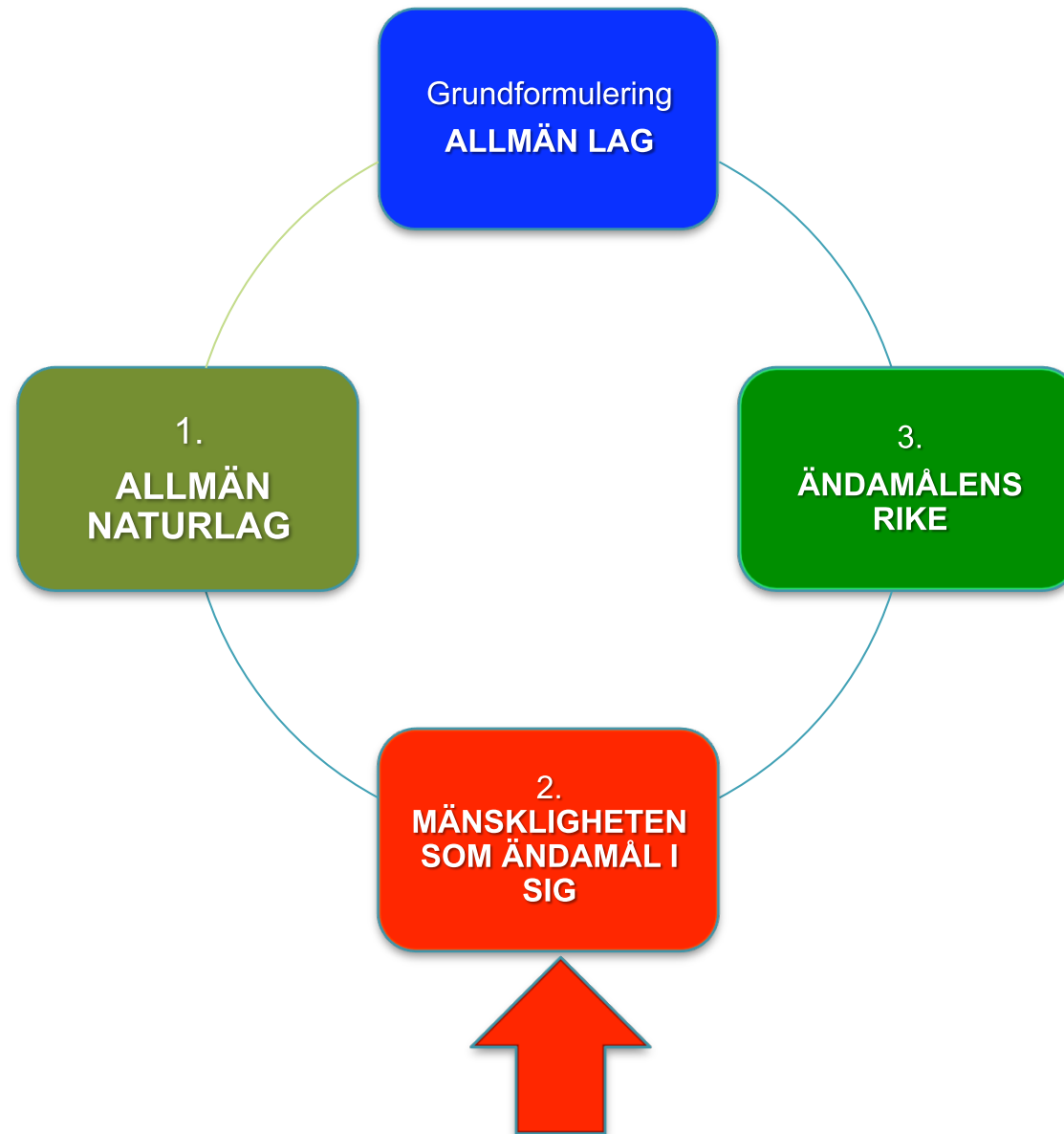

De fyra exemplen

Det kategoriska imperativet

Mänskligheten som ändamål i sig

Varför är det en plikt att inte avlägga falska löften?

När man avlägger ett falskt löfte använder man en annan person enbart som ett medel för sina egna syften (t.ex. klara sig ur en knipa).

”Ty den som jag med hjälp av ett sådant löfte vill använda för mina syften kan omöjligen gilla mitt tillvägagångssätt mot honom och därmed själv innehålla denna handlings ändamål”

På vad sätt respekteras inte den andres mänsklighet vid ett falskt löfte?

Förmågan att göra val

- ① Personen används utan att få en chans att samtycka till behandlingen
- ② Personen skulle omöjligen kunna samtycka till behandlingen

Personens rättigheter och intressen kränks (rätten till självbestämmande, egendomsrelaterade intressen)

Personen skulle omöjligen kunna göra den lögnaktiga löftesgivarens mål till sitt eget mål

Brott mot fullkomliga plikter

Sådana handlingar är *oförenliga med respekt för* mänskligheten som ändamål i sig.

Respekt för personer
i negativ betydelse

inte
skada

Mänskligheten som ändamål i sig

Varför är det en plikt att odla sina talanger?

Att försumma odlingen av sina talanger är förenligt med respekt för mänskligheten som ändamål i sig, men det **befrämjar inte** detta ändamål. Våra talanger är anlag till större fullkomlighet.

En förnuftig varelse vill med nödvändighet främja det som existerar som ett ändamål i sig (objektivt ändamål).

Mänskligheten som ändamål i sig

Varför är det en plikt att hjälpa andra?

Att låta bli att hjälpa andra är förenligt med respekt för mänskligheten som ändamål i sig, men det **befrämjar inte** detta ändamål.

”Nu skulle mänskligheten visserligen kunna bestå även om ingen bidrog till den andres lycksalighet, men det vore bara en negativ och inte en positiv överensstämmelse med mänskligheten som ändamål i sig själv om var och en inte också skulle trakta efter att befrämja andras syften”

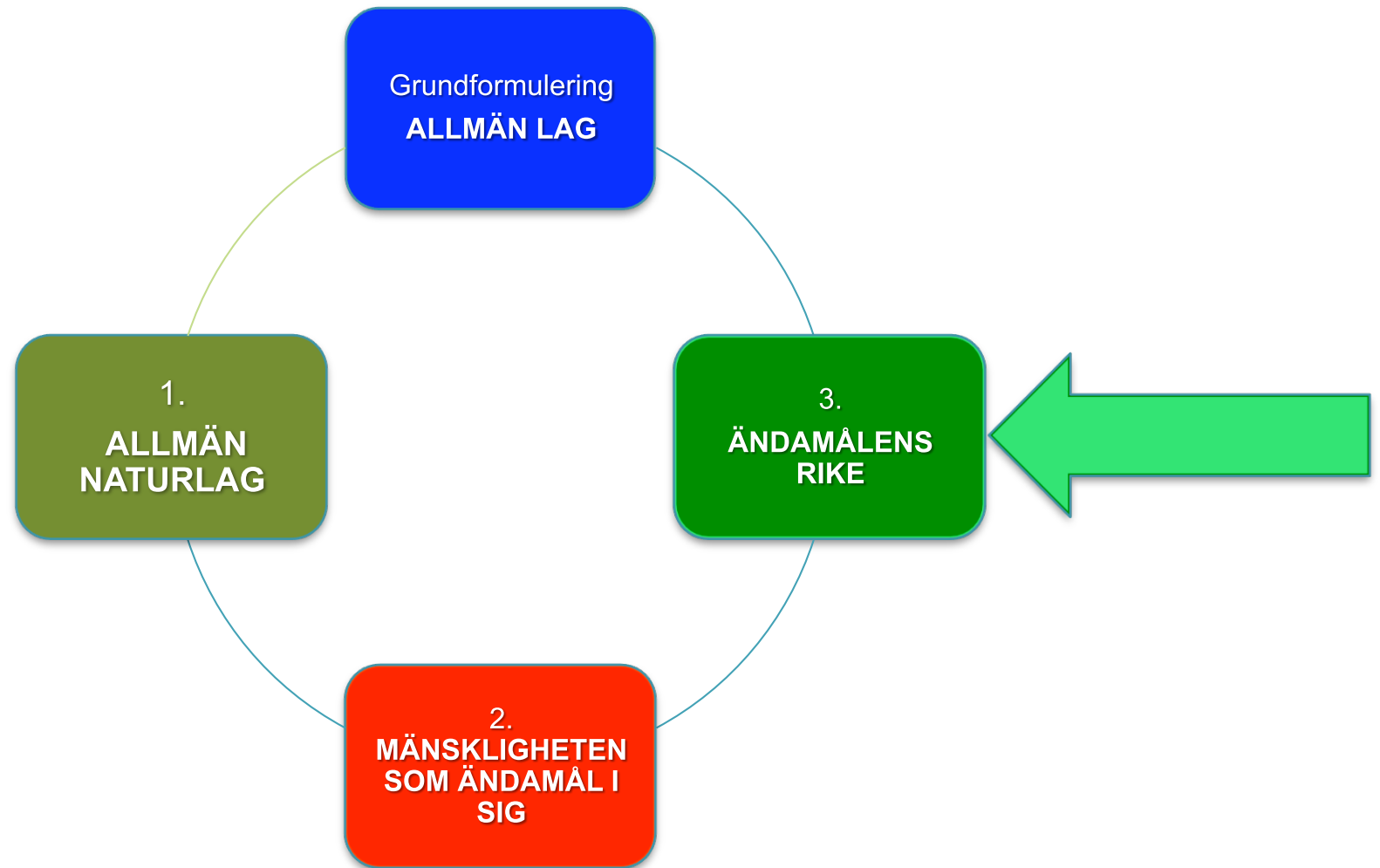

Brott mot ofullkomliga plikter

Sådana handlingar *befrämjar inte* mänskligheten som ändamål i sig, vilket en förnuftig varelse med nödvändighet vill.

Det kategoriska imperativet

**En förnuftig varelses
vilja är allmänt lag-
stiftande.**

**Moralen kräver
samordning mellan
olika förnuftiga
varelser vilja – en
gemensam lagstiftning.**

Ändamålenas rike

Handla som om
du vore en allmänt
lagstiftande
medlem i ett
ändamålenas rike.

Ändamålets rike – vad är det?

Ett rike är ”den systematiska förbindelsen mellan olika förnuftiga varelser medelst gemensamma lagar”

En helhet av ändamål -

1. De förnuftiga varelserna som ändamål i sig själva (dvs objektiva ändamål)
2. De personliga mål (dvs subjektiva ändamål) som de förnuftiga varelserna kan uppställa för egen del och som är inbördes förenliga

Vad gäller i ändamålets rike?

- **Medlem** = förnuftig varelse som deltar i den allmänna lagstiftningen och är underkastad lagarna
- Varje medlem har ett absolut inre värde (en **värdighet**) och är därför oersättlig.
- Allt annat har ett pris och kan ersättas med någon ekvivalent (marknadspris, affektionspris).

Det finns också ett **överhuvud**, som är lagstiftande, men som inte är underkastad lagen - en "fullkomlig förnuftsvarelse", vars maximer genom sin natur redan överensstämmer med objektiva principer.

Tanken på ändamålenens rike är ett **moraliskt ideal**, som skall inspirera oss. Ändamålenens rike är **i princip möjligt**.

För att det skall förverkligas krävs

- (1) att alla förnuftiga varelser är moraliska
- (2) att naturen/omständigheterna "samarbetar"

Varför använda olika formuleringar av det kategoriska imperativet?

- ”De anförda tre sätten att ange sedlighetens princip är (...) i grund och botten endast lika många formler för samma lag”
- Kant tänker sig inte att formuleringarna har samma mening, men att resultatet när man tillämpar dem blir detsamma.

$$\int_{-\infty}^{\infty} e^{i\pi x^2} dx = \sqrt{\frac{1}{i}} \lim_{n \rightarrow 1^-} \sum_{n=1}^{\infty} a_n x^n = \sum_{n=1}^{\infty} a_n$$

$$\frac{dw}{dz} = \frac{\varphi(s)\sqrt{1-\varphi(t)^4} + \varphi(t)\sqrt{1-\varphi(s)^4}}{1+\varphi(s)^2\varphi(t)^2}$$

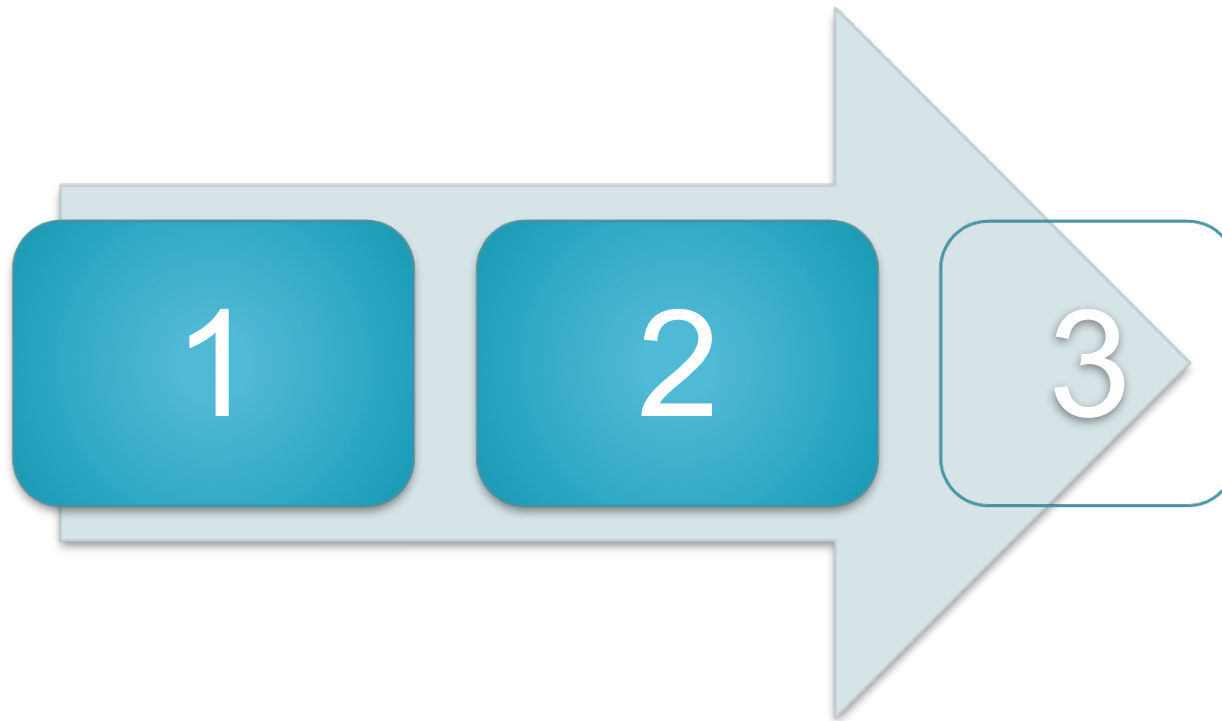
$$\int_0^1 \frac{1}{\sqrt{1-z^4}} dz = \frac{1}{\sqrt{2}} \int_0^1 \frac{1}{\sqrt{1-u^2}} du = \frac{1}{\sqrt{2}} \frac{\pi}{2}$$

$$u_t - u_{xxt} + 3uu_x - 2u_x u_{xx} - uu_{xxx} = 0$$

Formler

- Skillnaden mellan grundformuleringen och de tre underordnade formuleringarna, enligt Kant, är **subjektiv**, inte objektiv.
- De underordnade formuleringarna för en abstrakt förnuftsidé ”närmare känslan” genom att på olika sätt **åskådliggöra** och **konkretisera** denna idé.

Hur förhåller sig de tre underordnade formuleringarna till varandra?

(1) ALLMÄN NATURLAG + (2) MÄNSKLIGHETEN SOM ÄNDAMÅL I SIG =
(3) ÄNDAMÅLENS RIKE.

De tre underordnade formuleringarna framhäver olika egenskaper som våra maximer måste ha för att vara moraliskt tillåtna:

① **FORM** - *allmän/universell*

② **MATERIA** - *mänskligheten som ett ändamål i sig*

③ **FULLSTÄNDIG ÖVERENS-
STÄMMELSE** - *alla maximer skall stå i samklang med varandra*

Autonomi = självlagstiftning

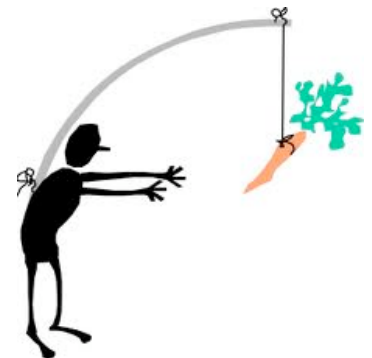
- Det kategoriska imperativet är ytterst – på den högsta nivån – en **princip om viljans autonomi**.
- **Handla så att din vilja kan betrakta sig som självlagstiftande.**

auto = själv nomos = lag

Varför vara moralisk?

- Enbart för att **manifestera en vilja som är god i sig** – en autonom vilja, som kan omfatta sina maximer som allmänna lagar i en och samma akt av viljande.
- Motivet för att handla pliktenligt får **inte** vara: **Jag skall göra detta därför att jag önskar uppnå något annat.** Då blir viljan **heteronom** – styrd någon annanstans ifrån, av sitt objekt.

Resonemangets läge i slutet av avdelning 2

- Kant har nått fram till moralens grundläggande princip genom **analys**.
- Denna **förnuftsidé** om moral **har** vi.
- Men tänk om den bara är ett hjärnspöke, en chimärisk idé **utan nödvändig koppling till oss...**

KANT OCH FRIHETEN

Från analys till syntes

Grundläggning, avdelning 3: "Övergång från sedernas metafysik till kritiken av det rena praktiska förnuftet"

Moralens grundläggande princip är en princip om viljans autonomi

Autonomiprincipen

Vi **skall** handla på ett sådant sätt att viljan kan betrakta sig som självlagstiftande

Kant föresätter sig att bevisa att denna föreställning är **nödvändig** för oss:

En förnuftig varelse med vilja kan inte annat än att betrakta sig som självlagstiftande i sitt handlande

”En fri vilja” —
i negativ och positiv betydelse

”En fri vilja” —
i negativ och positiv betydelse

- ***Negativt begrepp*** En fri vilja kan verka oberoende av främmande orsaker som bestämmer den

”En fri vilja” —

i negativ och positiv betydelse

- **Negativt begrepp** En fri vilja kan verka oberoende av främmande orsaker som bestämmer den
(= *frihet från yttre orsakers betingning enligt ”naturnödvändighetens” lagar*)

”En fri vilja” —

i negativ och positiv betydelse

- **Negativt begrepp** En fri vilja kan verka oberoende av främmande orsaker som bestämmer den
(= *frihet från yttre orsakers betingning enligt ”natur-
nödvändighetens” lagar*)

Ur det negativa frihetsbegreppet ”framspringer” genast ett positivt begrepp, enligt Kant. För om viljan inte bestäms av yttre orsaker enligt naturlagarna, så måste den bestämmas av sina egna ”inre lagar”. (En laglös vilja vore nämligen ett ”oting”, som man inte ens kan tänka sig.)

”En fri vilja” — i negativ och positiv betydelse

- **Negativt begrepp** En fri vilja kan verka oberoende av främmande orsaker som bestämmer den
(= *frihet från yttre orsakers betingning enligt ”naturnödvändighetens” lagar*)

Ur det negativa frihetsbegreppet ”framspringer” genast ett positivt begrepp, enligt Kant. För om viljan inte bestäms av yttre orsaker enligt naturlagarna, så måste den bestämmas av sina egna ”inre lagar”. (En laglös vilja vore nämligen ett ”oting”, som man inte ens kan tänka sig.)

- **Positivt begrepp** En fri vilja är autonom: en lag för sig själv (*självlagstiftande*). Den kan verka utifrån lagar som den stiftar för sig själv.

Frihet och moral

”satsen att viljan i alla handlingar är en lag för sig själv (...) är just det kategoriska imperativets formel och sedlighetens princip. Alltså är en fri vilja och en vilja som står under sedliga lagar ett och detsamma”

Hur är det kategoriska imperativet möjligt?

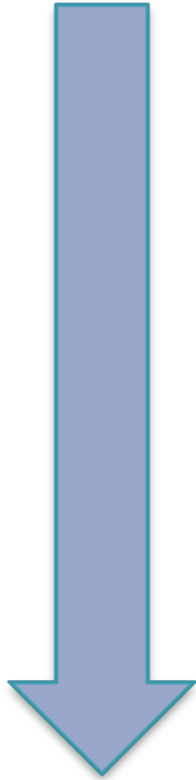
- Hur kan ett sådant absolut imperativ vara absolut giltigt och nödgande för viljan hos *ofullkomliga* förnuftsvarer som vi?
- Svaret kan inte fås fram genom begreppsanalys.

- Begreppet om den moraliska lagen (**1**) finns inte analytiskt inneslutet i begreppet om viljan hos en *ofullkomlig* förnuftsvarelse (**2**).
- Det kategoriska imperativet och alla plikter som härleds ur det är nödvändiga sanningar; dock ej analytiska.
- **Syntetiska satser a priori.**
- Den nödvändiga kopplingen mellan **1** och **2** kan endast påvisas genom en **syntes**, där **1** och **2** förbinds med varandra via ett tredje led, **3**, som i sig inrymmer **1** och **2**.

"Syntesen"

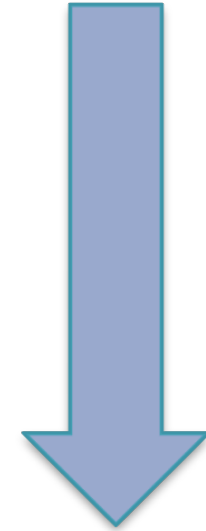
"Det tredje ledet" **Idén om frihet**

**DEN
MORALISKA
LAGEN**

ABSOLUT NÖDGANDE

**VILJAN HOS
EN OFULL-
KOMLIG
FÖRNUFTS-
VARELSE**

”Det tredje ledet” Idén om frihet

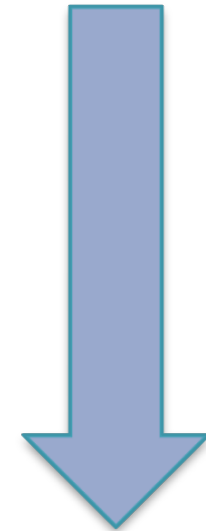
Den moraliska lagen är en idé om frihet

**DEN
MORALISKA
LAGEN**

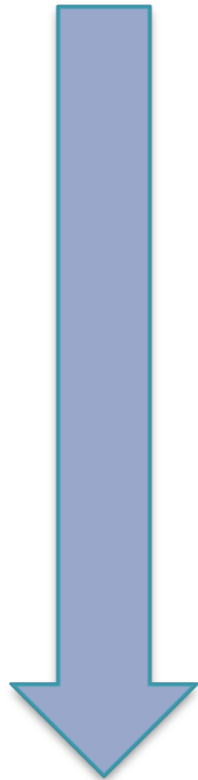
ABSOLUT NÖDGANDE

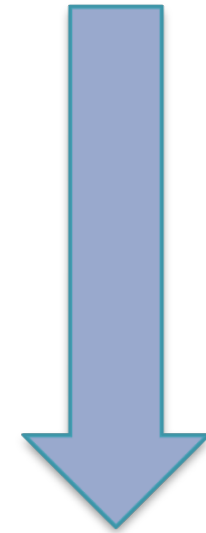
**VILJAN HOS
EN OFULL-
KOMLIG
FÖRNUFTS-
VARELSE**

”Det tredje ledet”

Idén om frihet

**DEN
MORALISKA
LAGEN**

**Hur kan idén om
frihet förbindas
med viljan hos
en ofullkomlig
förnuftsvarelse?**

ABSOLUT NÖDGANDE

Kants tes

- Idén om frihet är en praktiskt nödvändig föreställning hos en förnuftig varelse med vilja.
- **”Nu påstår jag att vi med nödvändighet måste tilldela varje förnuftig varelse med vilja frihetens idé”**

Varför?

GÖR DIN GÖR

En förnuftig varelse med vilja kan handla endast under vägledning av idén om sin egen frihet.

”Agentperspektivet”

- En förnuftsvarelse med vilja, som efter överläggning beslutar sig för handling utifrån något skäl och sedan försöker verkställa beslutet, kan inte uppfatta sig vara styrd någon annanstans ifrån.
- En sådan varelse, eller **agent**, måste uppfatta sig vara **upphovsman** till sina principer, beslut och efterföljande handlingar.
- En sådan varelse måste betrakta sig själv i ljuset av idén om frihet.
- Annars kan agenten inte uppfatta sig som agent i strikt mening: som någon som **handlar** snarare än bara **beter** sig (pga yttre orsaker).

Inte känsla, men väl rationell förutsättning

- Vad Kant är ute efter är inte någon sorts **frihetskänsla**
- Frihet är inte ett möjligt erfarenhetsföremål. Man kan inte **erfara** frihet, ha en känsla av frihet.

Rationella agenter **förutsätter** idén om sin egen frihet när de överväger och beslutar sig för handling

Argumentet för frihet som nödvändigt praktiskt postulat*

- ① En förnuftig varelse med vilja kan inte handla annat än under frihetens idé.
- ② Den som inte kan handla annat än under frihetens idé är fri i praktiskt hänseende.
- ③ Alltså: En förnuftig varelse med vilja är fri i praktiskt hänseende.

* Förutsättning (som ”postuleras”, ställs upp)

* Nödvändigt praktiskt postulat: någonting som måste postuleras för att handlande (i strikt mening) skall vara möjligt

Sammanfattningsvis

Moralens princip om viljans autonomi (frihet) är alltså absolut bindande för oss som förnuftiga viljevarelser.

Detta för att idén om frihet — autonomi — är en nödvändig föreställning och förutsättning när vi handlar.

I vårt handlande måste vi betrakta oss som fria – precis som moralens princip kräver att vi skall (kunna) betrakta oss själva när vi väljer handling!

”Handla så att din vilja kan betrakta sig som självlagstiftande!”
#autonomiprincipen

VAD VI INTE KAN VETA

enligt *Kritik av det rena förnuftet*:

- a) Viljan är fri
- b) Själen är odödlig
- c) Gud existerar

Det är principiellt omöjligt att få *kunskap* om **a)-c)**: omöjligt att avgöra om satserna är sanna eller falska.

Kant hävdar *inte* att viljan är fri

- Han påstår inte att viljan har **bevisats** vara fri ”på ett för den teoretiska filosofin giltigt sätt”. Det är och förblir **omöjligt** (då frihet inte är ett möjligt ”erfarenhetsföremål” som man kan ha kunskap om).
- Han hävdar att idén om frihet är en **nödvändig praktisk föreställning** hos förnuftiga agenter.
- **Normativt spelar det ingen roll**: För den som är fri i praktiskt hänseende gäller **exakt samma lagar** som skulle gälla för en ”genuint” fri vilja!

Grundläggning av sedernas metafysik + Kritik av det praktiska förnuftet

Tre nödvändiga praktiska postulat

Viljan är fri

Själen är odödlig

Gud existerar

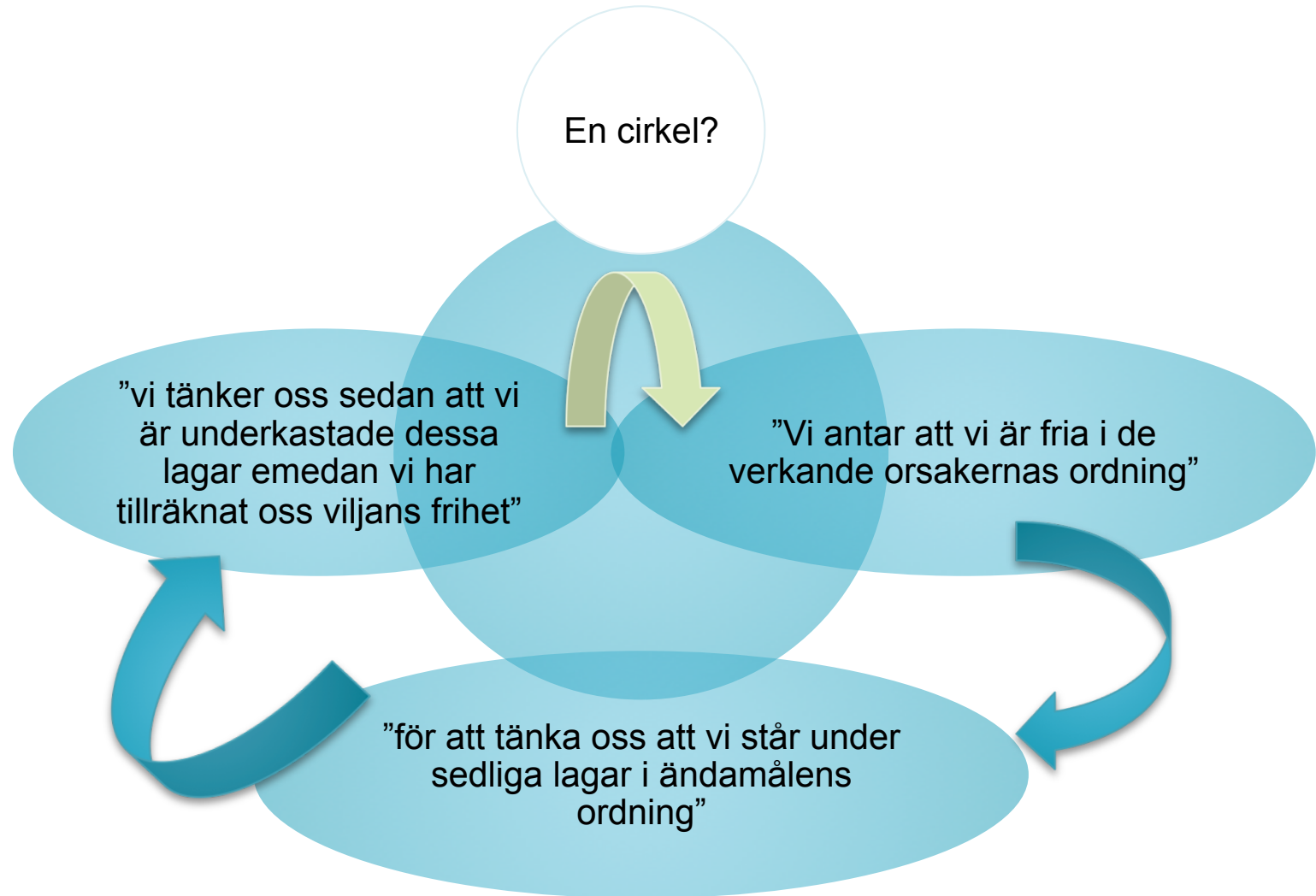
Det Kant släpper ut med badvattnet i sin teoretiska filosofi får han alltså tillbaka i normativ skepnad i sin praktiska filosofi!

Nietzsche om Kant

- Kants uppgörelse med den traditionella metafysiken innebar att han raserade en bur som hållit oss fångna.
- Men i moralfilosofin byggde han upp buren igen och låste in oss pånytt.

Ett filosofiskt orosmoln

Äntligen dags för **TINGET I SIG**

OM CIRKELN
SKALL
FÖRSVINNA

*Adjunkt Örtstedt drömmer att han får ett paket
med posten från Kant:*

**Han granskar lådan vid sin fönsternisch.
Det står som innehåll: DAS DING AN SICH.**

**Kring tinget i sig själv, de vises sten,
är sinnevärlden blott ett brokigt sken.**

**Vem törs dock rycka undan slöjan kring
den rena verkligheten, tingens ting?**

**Adjunkten Örtstedt ryggar bort bestört
från det som ingen sett och ingen rört.**

**Om gåvan i hans grova händer sprack!
- Han returnerar den med tusen tack.**

Från Hjalmar Gullbergs
diktsamling *Ensam-
stående bildad herre*

Förståndsvärlden

T
V
Ä
V
Ä
R
L
D
A
R

Ting i sig (noumen)
Frihet

?

DEN MÖJLIGA ERFARENHETENS OCH KUNSKAPENS GRÄNS

Empiriska företeelser (fenomen)
Naturnödvändighet
Orsak/verkan

Sinnevärlden

Förståndsvärld

När jag uppfattar mig vara förpliktigad,
ser jag mig som medlem i **både**
förståndsvärlden och sinnevärlden

Sinnsvärld

Jag **skall** såsom medlem i
sinnevärlden göra det som jag med
nödvändighet **skulle ha gjort** som
medlem förståndsvärlden

Förståndsvärld

När jag tänker att jag är fri försätter jag mig i tankarna in i förståndsvärlden, såsom medlem av en helt annan ordning, oberoende av sinnlighetens bestämmande orsaker

Jag tänker mig fri -

Det är inte att överskrida den möjliga kunskapens gräns, enligt Kant. Att tänka sig fri är "bara" att göra en sorts abstraktion genom att tänka bort allt empiriskt, från sinnliga böjelser och begär till de kategorier och former som är involverade i sinneserfarenhet.

Sinnevärld

Gränsen överskrids bara om man gör positiva anspråk, t.ex. på att ha hämtat ett objekt för viljan från förståndsvärlden

Hur var det nu med cirkeln?

"Vi antar att vi är fria i de verkande orsakernas ordning"

"vi tänker oss sedan att vi är underkastade dessa lagar emedan vi har tillräknat oss viljans frihet"

"för att tänka oss att vi står under sedliga lagar i ändamålets ordning"

- Det finns ingen (ond) cirkel, enligt Kant. Det rör sig om *två skilda betraktelsesätt*.
- *Den dubbla ståndpunkten* när vi uppfattar oss vara *förpliktigade*: medlemmar av både sinnevärlden och förståndsvärlden.
- *Frihetsperspektivet* när vi tänker att vi är medlemmar av förståndsvärlden

Moraliskt intresse

- Hur kan frihetens idé i sig själv, utan någon annan drivfjäder, väcka ett omedelbart "livligt" intresse hos oss och bli praktisk?
- Den frågan kan inte besvaras – varje försök därtill vore "bortkastad möda". Man kan inte **förklara** det obetingade, för då skulle man ju behöva ange en betingelse.

Motivationen att handla enbart av aktning för lagen

Det är helt enkelt ett slags "förnuftets faktum"

Förnuftskritiska slutord

- Vi har nått den yttersta gränsen för all filosofi.

”sålunda begriper vi inte det moraliska imperativets praktiska obetingade nödvändighet, men vi begriper likväl dess *obegriplighet*, vilket är allt som billigtvis kan krävas av en filosofi som med sina principer strävar att nå ända fram till det mänskliga förnuftets gränser”

